

■ NOS MORTS

Heinrich Schmid – il bab dal rumantsch grischun

DA ANNA-ALICE DAZZI GROSS

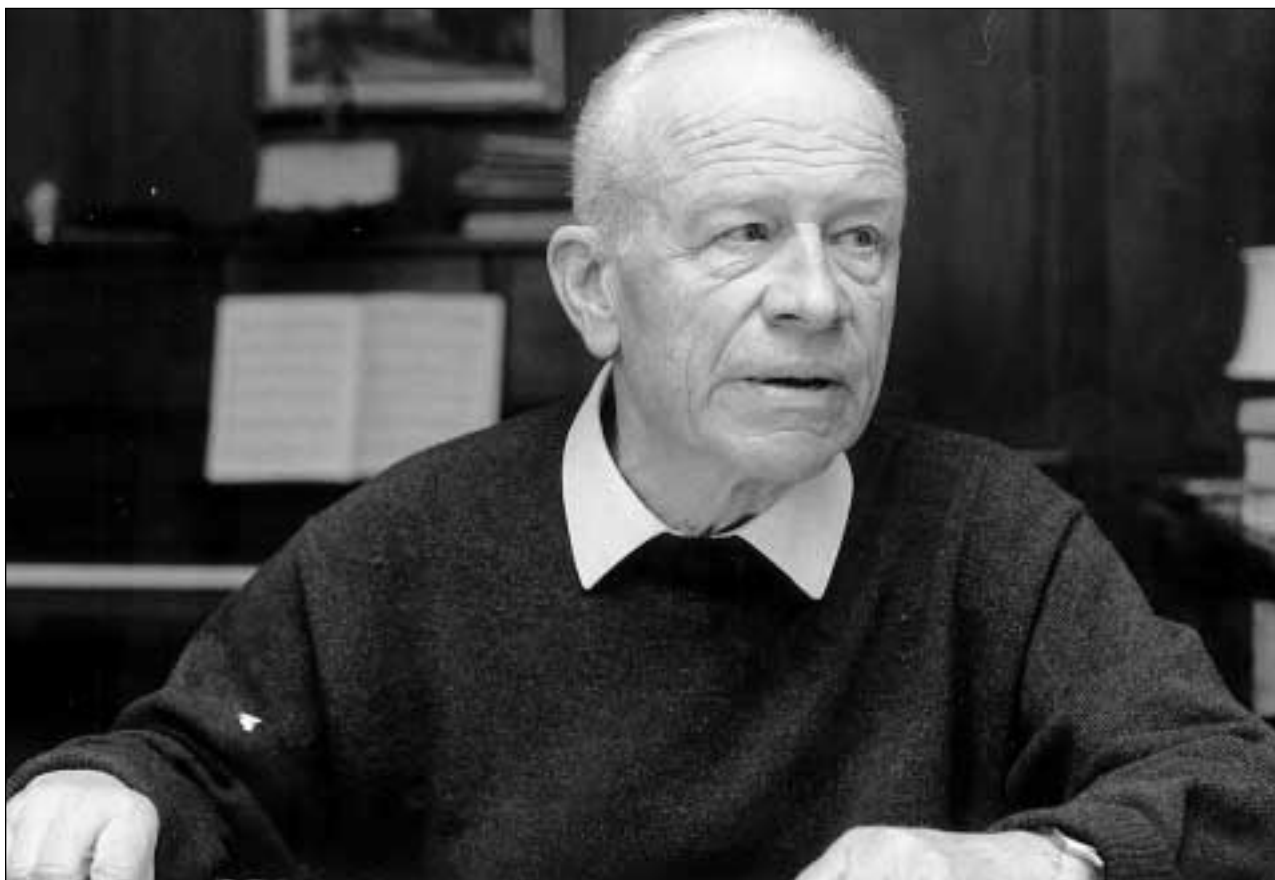
Cun prof. dr. Heinrich Schmid, mort ils 23 da favrer a.c., han pers la romanistica en general e la retoromanistica en spezial in scienza impurtant. Jau na vulesse repeter en quest lieu las innumbrablas activitads ed ils gronds merits da prof. Heinrich Schmid, menziunads en ils divers necrologs. En mi'undrientscha vulesse jau bleranzi metter en il center dus caracteristicas da la personalitad da Heinrich Schmid che m'han adina puspè impressiunà ed han fatg nascher ina gronda stima per mes anteriur magister, numnadamain ses dun da communitgar e ses basegn e plaschair da surmuntar cunfins.

Communitgar e surmuntar cunfins

Heinrich Schmid aveva, dapi si'uffanza, in sbagli d'udida che ha sfurzà el da renunziar ad ina carriera da musicist u da scolast gimnasial. Quel sbagli è però stà forse la raschun principala per ses duns comunicativs, perquai ch'el è adina stà sfurzà da tadlar attentivamain, da far dumondas da controlla e da survenstcher la tema da tschertgar il contact cun la glieud, da surmuntar pia cunfins. Abilitads che blers da nus han d'emprender en curs da comunicaziun.

La lingua sco in dals meds da comunicaziun ils pli impurtants e cumplex ha fascinà gia baud Heinrich Schmid. Ella nun è dentant mai stada per el in sistem serrà e static, mabain in organissem che viva ed è suttaless a midadas permanentas. Quellas ha el mess adina en il center da ses interess: Il svilup da la lingua durant l'istorgia, las differentas furmas e varietads linguisticas, la lingua sco med da comunicaziun da differentas societads, la lingua sco instrument da barattar patratgs, ideas, conuschentschas ed infurmaziuns, sco med d'intermediar experientschas e savida, la lingua finalmain sco med d'expressiun multifar da la vita umana.

Heinrich Schmid è stà bun da fascinar era nus studentas e students per las correlaziuns tranter la lingua ed ils umans che la dovran en differentas situaziuns comunicativas, per las pussaivladads da surmuntar cunfins cun agid da la lingua e da savair communitgar uschia in cun l'auter e da sa chapir

Heinrich Schmid che ha er stgaffi il rumantsch grischun.

MAD

vicendaivlamain. Quella stretga relaziun tranter lingua e comunicaziun ha Heinrich Schmid adina senti en ses pli profund ed era vivì en la pratica, en sia istruzziun a l'universitad, ma er en il contact privat. Sias prelecziuns nun èn mai stadas monologs scientifics, sia istruzziun mai frontala. Prof. Schmid ha adina tschertgà il dialog cun ses auditori. Ses curs e seminaris eran perquai quasi adina colloquis, durant ils quals el intermediava sia gronda savida. Cun sias dumondas e ses impuls permanentes ha el savì integrar nus en sias reflexiuns, era sch'el saveva senza dubi il pli savens gia la resposta. Discussiuns davart lavurs da seminaris u da licenziat, e mintgatant schizunt examens avevan lieu tar prof. Schmid a chasa. En quell'atmosfera privata pussibilitava el discurs avers e creativs tranter il professor e ses students. El era in magister sever e pretensius en la materia, laschava però adina sentir sia stima e ses respect per il visavi. Perfin en la critica tschertgava el ils duns zuppads da sias studentas e da ses students. En

quell'ocasiun raquintava el gugent da ses viadis en las pli differentas terras e regiuns linguisticas, d'observaziuns persunalas e da discurs cun la glieud da quels pajais.

Cunfins linguisticas han adina fascinà Heinrich Schmid, e quai en in dubel senn: D'ina vart sco sfida da surmuntar quels, da l'autra vart sco zonas da contact linguisticamain captivantas. Ils tratgs linguisticas cuminaivels e divergents, ma era il svilup e las midadas linguisticas en quellas zonas da contact han occupà Heinrich Schmid adina puspè. Pliuras da sias publicaziuns scientificas dattan perditga da quel interess spezial: «Über Randgebiete und Sprachgrenzen», «Zur Gliederung des Bündnerromanischen», «An der Westgrenze des Rätomanischen», «Zwischen Chur und Chiavenna».

Prof. Heinrich Schmid ha tschertgà da surmuntar cunfins linguisticas entaifer la romanistica. El aveva profundas enconuschentschas da las differentas linguas romanas, las cumparegliaiva ina

cun l'autra e sa stentava adina d'intermediar ina vista generala da la Romania. L'istorgia cumparistica da las linguas romanas è perquai stà en il center da si' istruzziun universitara. Ma el nun è sa limità a la linguistica romanica: cun ses studis intensivs dal rumen ha el integrà er las linguas slavas en ses studis e cun sia lavur d'abilitaziun, intitulada «Europäische Sprachräume», ha el schlargià sia perspectiva linguistica sin l'entira Europa.

Ina lingua cuminaivla per la Rumantschia

Cunfins ha Heinrich Schmid surmuntà finalmain era cun l'elavuraziun dal rumantsch grischun, la lingua da scrittira cuminaivla a l'entira Rumantschia. El aveva laschà sentir ch'el n'haja betg mo acceptà l'incumbensa da la Lia rumantscha per interess linguistic, mabain perquai ch'el era fascinà da l'idea da metter a disposiziun a las Rumantschas ed als Rumantschs in instrument da comunicaziun cuminaivel che per-

metta in meglier contact sur ils cunfins regionalis. Prof. Schmid nun ha dentant be stgaffi las directivas scientificas per ina lingua da standard rumantscha. E ha demussà da bell'entschatta ina gronda sensibilitad per aspects e problems sociopolitics, sociolinguistics e surtut era sociopsicologics che giogan ina rolla decisiva tar l'introducziun d'ina nova lingua da scrittira. El ha perquai tschertgà adina puspè il discurs ed il barat d'ideas cun linguistas e linguists, studentas e students e surtut cun la populaziun rumantscha, per la quala el ha stgaffi la lingua unificada. El n'ha betg mo creà ina lingua da punt tranter las regiuns linguisticas rumantschas. Cun il rumantsch grischun ha el era stabili contacts tranter l'universitad e la scienza d'ina vart e la glieud che dovrà la lingua da l'autra vart. Ses numerus viadis sur ils pass grischuns per ir a preschentar sias propostas d'ina lingua cuminaivla a las Rumantschas ed als Rumantschs da las differentas regiuns e per tschertgar da cuminanza soluziuns per tscherts problems linguistic han mussà ses basegn e ses plaschair da surmuntar cunfins. En quellas occasiuns ha el era pudì cumprovar sias qualitads sco communicatur ed interlocutor sensibel ed inschignus.

Il project rumantsch grischun e las discussiuns en connex cun l'introducziun da quella lingua unificada han sveglià interess sin il champ naziunal ed internaziunal ed han avers differentas portas a la Rumantschia. Il rumantsch grischun ha mess bler en moviment, e perfin las charplinas nun han sparti ils umans, ma han sfurzà il cuntrari ils Rumantschs e las Rumantschas da discurren in cun l'auter davart lur futur cuminaivel..

- i Ueber Randgebiete und Sprachgrenzen, Vox Romanica 15, 1957, 19–80. Zur Gliederung des Bündnerromanischen. Annalas da la SSR 89, 1976, 7–62. An der Westgrenze des Rätomanischen. Verkappte Zeugen einstigen Romanentums im Linthgebiet und benachbarten Teilen der Innerschweiz, Vox Romanica 39, 1980, 120–182. Zwischen Chur und Chiavenna; die Mitte Romanischbündnis, Annalas da la SRR, 1985, 49–107.
- ii lavur nunpublitzada, en la quala H.S. ha integrà 36 linguas en ses studis.
- iii Richtlinien für die Gestaltung einer gesamtbündnerromanischen Schriftsprache «Rumantsch Grischun», Chur, Lia Rumantscha, 1982.